

Zpráva z kvalitativního výzkumu

Název: Reflexe očekávání a prožitků z návštěvy Osvětimi: Psychologická perspektiva

1. Úvod

Cílem tohoto kvalitativního šetření bylo prozkoumat očekávání, emoce a představy žáků spojené s návštěvou Osvětimi, a následně zmapovat jejich reakce, pocity a reflexe po této zkušenosti. Cílem bylo získat vhled do procesu emocionální a kognitivní změny, která může nastat při setkání s historickou památkou holokaustu. Výzkumný vzorek tvořilo 21 žáků třídy 2.A. Data byla sbírána prostřednictvím strukturovaných rozhovorů a analyzována metodou tematické analýzy.

Tento výzkum vychází z předpokladu, že setkání s autentickým místem holokaustu může mít výrazný dopad na hodnotový systém mladých lidí, zejména v oblasti empatie, úcty k druhým a porozumění důsledkům historického násilí.

2. Metodologie

- **Design výzkumu:** kvalitativní studie
- **Výzkumná metoda:** strukturované rozhovory (s využitím záznamových archů)
- **Počet respondentů:** 21 žáků třídy 2.A
- **Časový rámec:** rozhovory byly vedeny ve dvou fázích – před a po návštěvě památníku Osvětim
- **Výzkumníci:** Žáci 3.B
- **Způsob analýzy:** tematická analýza

3. Výsledky

3.1. Před návštěvou Osvětimi

a) Představy o Osvětimi

- Nejčastější asociace: *koncentrační tábor (11 žáků), smrt (6), utrpení (7), válka (4)*
- Další volné odpovědi: *plynové komory, židé, bolest*

b) Znalosti o místě

- Vědomosti o základní historické realitě (Osvětim jako koncentrační tábor): 12 žáků
- Znalost založení tábora a jeho historického významu: 3–5 žáků
- Další informace: *plynové komory, mučení, holocaust*

c) Očekávané pocity při návštěvě

- Nejčastější: *psychické trauma, smutek, strach* (12 žáků)
- Další: *zamýšlení nad smyslem života* (7), *soucit* (4), *odpor, napětí, nechutenství*

d) Předpokládaný dopad na chování a vztahy

- Zvýšení *vzájemné úcty* (10) a *empatie* (9)
- Menší nepřátelství: 2 žáci
- Introspektivní zaměření: *zamýšlení nad vlastním životem* (2)

3.2. Po návštěvě Osvětimi

a) Změna představ o Osvětimi

- Významná změna vnímání této události: 3 žáci
- Prohloubení dosavadních představ: 9 žáků
- Mírná změna: 2 žáci
- Žádná zásadní změna: 3 žáci

b) Emoce vyvolané návštěvou

- *Smutek* (11), *úzkost* (4), *soucit* (5), *šok* (2)
- Další: *strach, že se to může opakovat a úžas*

c) Co na žáky nejvíce zapůsobilo:

- *Konkrétní exponáty* (7), *architektura* (6), *příběhy obětí* (6)
- Další: *fotografie*

d) Potvrzení očekávání

- 20 žáků uvedlo „ano“, 1 žák „spíše ano“

e) Vliv návštěvy na vztahy

- *Empatie* (9), *porozumění* (7), *úcta mezi lidmi* (6)
- 3 žáci žádný vliv nezaznamenali

f) Změna v postoji k životu

- *Větší vděčnost za život a svobodu* (9)
- *Zaměření na skutečné hodnoty* (3)
- Žádná změna: 5 žáků
- *Citlivost k nenávisti*: žádný žák výslovně neuvedl

g) Doporučení pro budoucí návštěvníky

- *Doporučení na psychickou přípravu, nevhodné pro citlivé osoby, silné emocionální působení*

4. Diskuze

Z výpovědí žáků je vidět, že už před samotnou návštěvou Osvětimi měli poměrně jasnou a realistickou představu o tom, co je tam čeká – mluvili o smrti, utrpení, koncentračním táboře.

Většina žáků před návštěvou očekávala negativní pocity jako smutek, strach či úzkost, což se po návštěvě potvrdilo u převážné většiny z nich. Zajímavé je, že největší dojem nezanechaly historické údaje, ale konkrétní exponáty, příběhy lidí a samotná atmosféra místa. To ukazuje, jak důležité je pro žáky prožít si určité věci osobně, a nejen z učebnic.

Žáci se také zamýšleli nad tím, jak může tato návštěva ovlivnit mezilidské vztahy. V odpovědích se objevovalo, že se člověk díky této zkušenosti zamyslí nad tím, co je v životě opravdu důležité, a často taky padala slova jako svoboda nebo úcta k druhým. I když někteří otevřeně říkali, že tato návštěva nebude mít vliv na mezilidské vztahy.

Co bylo překvapující, tak nikdo nezmínil, že by se teď zajímal o projevy nenávisti nebo diskriminace kolem sebe. Možná by v tomhle pomohla nějaká společná reflexe po návratu – třeba vedený rozhovor s učitelem, kde by se propojilo to, co viděli v Osvětimi, s tím, co se děje i dnes (např. antisemitismus, nenávist k menšinám apod.). Bylo by dobré mít po takové exkurzi nějaký bezpečný prostor, kde by žáci mohli otevřeně mluvit o tom, co je zasáhlo, a zpracovat to tak i na emocionální úrovni.

Někteří žáci v odpovědích upozornili, že by si přáli být na zážitek lépe připraveni – že to bylo náročné a že to nemusí být vhodné pro každého. To je podle mě důležité doporučení pro budoucí roky: určitě by měla být součástí přípravy i informace o tom, že návštěva může být emočně silná a že je v pořádku cítit smutek nebo úzkost.

5. Závěr

Na základě provedeného kvalitativního šetření lze konstatovat, že návštěva Osvětimi představuje pro žáky silný a komplexní zážitek, který ovlivňuje jejich vnímání historické události holokaustu a v některých ohledech i jejich osobní postoje a hodnoty.

Před návštěvou převažovaly u žáků spíše obecné a často negativně zabarvené představy o Osvětimi, spojené s koncentračním táborem, smrtí a utrpením. Jejich znalosti o historických souvislostech byly poměrně povrchní. Přesto již předem očekávali silné negativní emoce jako smutek a strach, a také potenciální pozitivní dopady na mezilidské vztahy, zejména posílení úcty a empatie.

Po návštěvě se u většiny žáků představy o Osvětimi prohloubily, ačkoliv u malé části došlo i k významné změně vnímání. Dominantními emocemi zůstal smutek, objevila se i úzkost, soucit a šok. Největší dopad na ně měly konkrétní exponáty, architektura tábora a příběhy obětí, což ukazuje na důležitost autenticity místa a osobních příběhů při zprostředkování historické tragédie.

Očekávání spojená s emocionálním dopadem se u většiny žáků potvrdila. Vliv návštěvy na mezilidské vztahy byl vnímán převážně pozitivně, přičemž žáci uváděli, že u lidí může dojít k nárůstu empatie, porozumění a úcty. Zajímavým zjištěním je, že návštěva u značné části žáků

vedla k větší vděčnosti za život a svobodu a k zaměření na skutečné hodnoty. Překvapivě žádný z žáků výslovně nezmínil zvýšenou citlivost k projevům nenávisti.

Setkání s autentickým místem utrpení a smrti vyvolá silné emoce a nutí k hlubší reflexi. Výsledky šetření naznačují, že tato forma historického vzdělávání může přispět k rozvoji empatie a úcty k druhým.

Významným závěrem je, že pro mladé studenty je klíčové setkat se s historií „naživo“ – prožitkově a emocionálně. Exkurze tohoto typu mohou být dobrým výchovným nástrojem, ovšem je nutné je doprovodit vhodnou přípravou.